

Of: "eloof u niet, dat de H. Geest de Geest van CHRISTUS geworden is, en dat dit (historisch) element van het Geest-van-Christus-geworden-zijn in uw pers veel te weinig aandacht heeft, zo het al opgemerkt werd (de kwestie van de heilshistorische prediking, nog wel op een uiterst kardiniaal punt)?"

Geloof u niet, dat het verband van Woord en Geest bij velen van uw kerkleden, benevens van uw voorgangers, verkeerd gezien wordt, of dat althans van de zijde van sommige uw voorgangers te weinig gedaan wordt tegen een verkeerde constructie van dit verband?

Geloof u niet, dat het een armzalige theologie is, die bij kwesties van tot-zijn-recht-laten-komen-van-het-werk-van-de-Geest alleen maar denkt aan de religieuze individü, en aan wat in diens hart gebeurt, en niet aan ambt, en Woord, en kerk, en antithese, en wäre synthese, en zending, en kerkvergadering, en concentratie van de gelovigen, en dogma, en reformatie, de werkelijke, en dan ook de voortgaande?

Geloof u niet, dat heel wat georeer over de bevinding een puur theoretisch, bevindingloos, en bevindingvreemd nakauwen is van wat in tijden van verval in elkaar gezet is als de leer van de gestandaardiseerde ideale religieuze typemens, een ontwerp, niet alleen vals gedacht, maar ook net zo vreemd aan "het maaksel", waaraan God in-dachtig is "dat wij zijn" als een robot vreemd is aan de werkelijke mens van vlees en bloed?

Als men eens ophield met alleen maar te zuchten over de nabijheid van Christus' wederkomst, die ons naar elkaar toe moet slaan, en we nu eens nalieten, elkaar wijs

te maken dat we in Genève erg veel zoden aan "de dijk" zetten, en daarentegen begonnen te vertellen, dat "de dijk" voorlopig in ons polderland gelegd worden moet, en dat je van zoden aan de dijk zetten vulle handen krijgt, en moe wordt, maar dat het karwei haast heeft, en dat je geen dwaas gekibbel erover beginnen moet, maar je knuisten in de modder zetten moet, om straks een gebaande weg — een dijk, een dam — te hebben, zou dat niet beter wezen?

We kunnen allemaal gemoedelijk spreken over de tekst: bereidt de weg des Heren, maakt zijn paden recht, laat de dalen (gaten) verhoogd (gestopt) worden, en de heuvelen (de bobbeis op het wegdek) geslecht, maar de Koning, die straks over de gebaande weg rijden wil, zegt tot ons: denk er wel aan, dat bevel is geen oproep tot het schrijven van een handleiding over de theorie van de wegebouw, en ook geen verlot tot het institueren van een Technische Hogeschool voor 's Heren Wegenbouw, maar het is het sein voor het aan het werk gaan van wegwerkers: binnen een ommekeer krulpen ze nu over de grond, en ze krijgen vulle handen, en ze trekken de baggerlaarzen aan, en ze bedienen de krakende machine-met-grijparmen, maar — als het fluitje er geweest is, dan hebben de arbeiders niet te kibbelen, maar op te schieten.

Wat ons betreft: lever vandaag dan morgen de stukken op tafel. Maar geen tussentijds gekibbel, dat de publicatie van gewichtige brieven vervangen moet.

K. S.

VROUWENARBEID

onder het aspect van dwingende feiten en bevelende normen

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Wanneer wij tot onze meisjes, die zich bezig houden met de vraag, hoe zal ik mijn positie in de maatschappij innemen, de opwekking hebben gericht: blijf zo dicht mogelijk bij huis, dan deden wij dit op grond van deze overweging, dat op deze wijze in rekening gebracht wordt de plaats, die God bij de schepping van de vrouw aan de vrouw gaf en de taak, die Hij haar opdroeg. En dat was de plaats van hulp, die bij de man paste, opdat man en vrouw samen in de vervulling van hun gemeenschappelijke opdracht tot vervulling en onderwerping van de aarde, hun ambtsdienst aan God, hun Schepper, zouden volbrengen. De apostel Paulus licht deze scheppings-ordinantie Gods ten aanzien van de onderlinge verhoudingen van plaats en taak van man en vrouw aldus toe: dat de man het beeld en de heerlijkheid Gods is en de vrouw de heerlijkheid van de man, dat niet de man uit de vrouw is, maar de vrouw uit de man, en dat de man niet geschapen is om de vrouw, maar de vrouw om de man (1 Cor. 11:7-9). En van beiden geldt, dat noch de man zonder de vrouw, noch de vrouw zonder de man in de Here is. Ook vandaag nog is van kracht het woord van de Schepper: het is niet goed, dat de mens alleen zij. De samenschikking en de onderschikking, de eenheid en de verscheidenheid, moeten hier in de geloofsverbinding met de Here Christus als Redder en Hersteller van het leven tot hun recht komen. Wanneer dan ook het meisje haar positie in het leven zo zou gaan innemen, dat zij zich daarin zou gaan verschansen tegen de vervulling van deze in de Schrift aangewezen roeping van de vrouw, wanneer God ook haar persoonlijk daartoe roept, dan zou dit zijn een verzet tegen datgene, wat God van haar vraagt. Waar dit gevonden wordt, vindt men ook de opstand van het meisje of van de vrouw tegen haar levenslot als vrouw, tegen haar vrouw-zijn, zoals ik het een gehuwde vrouw eens hoorde zeggen, die met deze Scheppingsordinantie Gods niet rekende: ik vind het in één woord verschrikkelijk, dat ik als vrouw geboren ben. Nu wordt niet ieder meisje in de weg van Gods leiding in haar leven geroepen tot het huwelijk, maar wel dient het meisje haar positie in het leven zo in te nemen, dat zij rekening houdt met hetgeen volgens Gods Scheppingsordinantie de roeping van de vrouw is, ook al betekent dit niet, dat ieder meisje tot de vervulling van die roeping door God zal worden geroepen speciaal in het huwelijk. Ook buiten het huwelijk blijft er ruimte voor de positie van het meisje en de vrouw als hulp, die bij de man past.

Zo kan er ook gesproken worden van een gevarieerde taakstelling voor de vrouw. Ook zij kan haar werk verrichten bij de gratie van Gods wil tot variatie. Wanneer wij onze meisjes de raad geven bij haar positie keuze niet ver van huis te gaan, bedoelen we allermint, haar allen zonder uitzondering voor uitsluitend huishoudelijke werkzaamheden te interesseren, doch wel lijkt het ons juist, indien zij in het algemeen haar plaats zoeken daar, waar ook in het werk nog duidelijk raaklijnen liggen met het gezin en zijn noden. Wij komen hierop nog terug als we verschillende functies van het meisje wat nader zullen gaan bezien vanuit deze gedachte. De vraag komt dan tevens aan de orde, of er in de maatschappelijke functies concreet zulke zijn, die de vrouw en het meisje, willen zij het oog gericht blijven houden, ook buiten het huwelijk, op boven genoemde Scheppingsordinantie Gods voor haar leven, beter kunnen vermijden. Met deze vraag komen wij tot de werkelijkheid van alle dag, zoals wij deze vandaag in onze wereld aantreffen.

Hebben wij in het voorgaande het pleit gevoerd

voor een herleiden van de phaenomenen, de verschijnselen tot de van God gestelde normen, met in rekening brengen ook van de door Hem gelegde genetische levensverbanden, dit zal niet kunnen geschieden zonder degelijke kennis van die verschijnselen. Wij denken hierbij aan hetgeen prof. dr K. Schilder opmerkt in zijn "Christus en Cultuur": "De feiten dwingen ons wel, niemand kan zich ervan ontdoen, en leders handelen moet uitgaan van hetgeen gegeven is. Onze handen kunnen wel graaien in de lucht, maar ze kunnen daar niets beginnen. Alleen als ze zich steken in het gegeven materiaal der historisch gegroeide werkelijkheid, kunnen zij dit "materiaal" gaan "bewerken". En voor die bewerking (het handelen in verantwoordelijkheid) zijn wij aangewezen op van God gestelde normen. Zij dwingen ons niet, doch bevelen. Normatief is daarom alleen het Woord van God, gegeven in de Schrift". (Uitgave: T. Wever, Franeker, 1948, blz. 19).

Het verkrijgen van die kennis van die dwingende feiten, de levensverschijnselen, ook in het leven van de arbeid, is overigens met name in onze tijd, waar de gebeurtenissen elkander in snel tempo opvolgen, waar de posities in het leven ook aan grote veranderingen onderhevig zijn, een verre van eenvoudige en gemakkelijke taak. Het was dit ook niet in het verleden, vooral ook niet ten opzichte van de positie van de werkende vrouw. Zelfs daar, waar de vrouw optrad in huishoudelijke functies liepen b.v. de beoordelingen van de toestanden ook in vroegere eeuwen zeer sterk uiteen. Wij willen dit gaan verduidelijken aan de hand van enige onderling contrasterende waarnemingen en beoordelingen van die waarnemingen, die betrekking hebben op het arbeidsleven van het werkende meisje, zo omstreeks de 17e en 18e eeuw, zoals die in die tijd op schrift zijn gesteld. Zo vernemen we in de Ordinantie van Stadhouder Willem III, President en Raaden over Holland enz. van 29 November 1679, dit allermint malse oordeel over de huishulpen: "Inzonderheid alhier in den Hage, daar de vermetelheid, baldadigheid, licentieuze (ongebonden, dertel, wulps, G.), stouthed en insolentie (onbeschaamdheid, brutaliteit, G.) van de dienstboden, dienstmaagden, minnemoers en baakermoers geschapen is, zo verre te doen inwoortelen, dat dezelve, in alle manieren, zoude wezen schandaleus en onverdragelijk, ten ware daar inne..... werde voorzien". En in de "Burger-Boer of Land-Edelman" (2e druk, 1766, art. dienstboden) wordt het volgende ter beteugeling van deze vrouwelijke ondeugden, welke "wangedrag en veelvuldige spoorloosheden thans in ons Vaderland een algemeen geldag verwekt hebben", aangeboden: "dit volk word dan ongezeglijk (n.l. de door besteedsters (vrouwen, die meisjes aan werk hielpen) opgestookte dienstboden, G.) en verbeeld zich alles te mogen doen wat het wil, even als of er in ons vrije Vaderland, geene wetten waren om hen te beteugelen, daar nogtans het tegendeel de waarheid is; dog die niet aan alle onze Landbewoonders bekend zijn, ten minsten zo hebben zij ze niet altijd bij de hand, om ze de onbandige dienstboden voor te leggen, ten einde hun vermaningen kracht bij te zetten..... waarom wij twee Ordonnantien hier in voegen". Wanneer men zo iets verneemt over de gedragingen van de dienstmeisjes in de 17e en 18e eeuw, dan zou men er toe kunnen neigen, enig begrip te gaan opbrengen voor het oordeel van die schrijfster, die in 1876 (het was wel weer een eeuw later, maar blijkbaar waren de waargenomen toestanden nog ongewijzigd) bij E. J. Brill te Leiden een boekje uitgaaf in vertaling uit het Engels onder de titel: "Hoe wij huishulden zonder meiden, door een Dame, die raad weet", waarin de "Meiden" door deze schrijfster "de grootste

plaag des levens" genoemd werden, van welke "plagen" Mevrouw "zich natuurlijk niet bij machte voelde hare naturen te veranderen", waarom zij dan ook tot de uitroep kwam: "Zonder meiden! Ja, zonder de morsigheid, het leven, de oneerlijkheid en de slechtheid van verkwistende luie vrouwen, die ons huis gebruikten als een logement voor haarzelf en hare vrienden en ons daarvoor zooslecht en zooveel mogelijk bedienden". Deze schrijfster kwam dan ook tot de conclusie: "het geslacht der goede meiden is uitgestorven".

Voordat men evenwel zich geheel gewonnen zou geven aan bovenstaande beschouwingen en waarnemingen van de arbeidsprestaties van het in de gezinnen werkende meisje in de voorgaande eeuwen, dient men kennis te nemen b.v. van hetgeen Justus van Effen in de "Hollandsche Spectator" van 26 Maart 1734 in dezen opmerkt, waardoor wel een geheel ander licht op deze zelfde toestanden wordt geworpen. Hij beschrijft toch, hoe een meisje onder het afwassen een schotel breekt, en er ongenadig van langs krijgt van de toegeschoten juffrouw, welk standje maar eventjes een uur en acht minuten duurt, gelijk de schrijfster "met zijn uurwerk in de hand" constateerde, waarom hij ook naar beneden ging en, met een "bedaarste opmerking over de langdradigheid van haar kijken en zijne drukke bezigheden, het wist te doen eindigen". De schrijfster in "De Spectator" merkt dan, dit verhalende, vervolgens op: "veel van onze Vrouwen verbeelden zig, dat zonder kijken, de Meiden onmogelijk geregeert kunnen worden. Indien het waarlijk zo met het dienstbaar volk geschapen was, als het hier word afgebeeld, zou het nauwelijks mogelijk zijn, met het zelve niet, in een geduurigen en openbaren oorlog te leven, en zulks moet noodwendig geschieden, zo lang als zo een buitensporige harssenschim het brein beheerscht. Dog het is onmensschelijk luiden van de zelve beweging, als wij, van zo een opzettelijke, en onmenselijke kwaadaardigheid te beschuldigen en zelfs te verdenken. Kan 'er anders, de minste middelmaat niet uitgedacht worden tusschen kijken en razen, en tusschen een' lafhartige vernedering aan te wenden, omtrent menschen, die hunne gehoorzaamheid, en onderwerping aan ons verhuurd hebben? Is 'er geen onderscheid ter waereld tusschen woeste en onbezonne kijverij, en ernstige bestraffing en vermaning? Waar van dan komt tog..... dat de Meiden met meer onderdanigheid zig gedragen omtrent sommigen mannen, als omtrent de meeste Vrouwen?" "Wat waare Mans betreft die zig in de eerbied van 'hoofd van een huisgezin verschuldigd weten te handhaaven, men ziet doorgaans dat zo dra ze den voet binnens huis zetten, alles, schoon een ogenblik van te voren in rep en roer, schielijk tot stilheid geraakt, en dat ieder zig op zijn post, en tot waarneming van zijn plicht, begeeft. De groote oorzaak daarvan is zekerlijk, dat hunne bestraffingen zig geducht hebben gemaakt, niet door haare bulderende hevigheid, maar in tegendeel, omdat ze met een bedaarde deftigheid, met een ernstig en onsachelijk gelaat, zonder een ijdele herhaling van woorden, en met een' bondige nadrukkelijkheid, worden uitgesproken, en kleinigheden inschikkende, zelden, en alleen door gewichtige fouten uitgelokt, voor den dag komen. Zo 'er eenige wijze ter waereld is om zig van ordentelijke en wel oppassende bedienden voorzien te houden. 't is, buiten tegenspraak, deeze, en geene andere".

De "waare Mans met bedaarde deftigheid", die met een "ernstig en onsachelijk gelaat" bij het lezen van deze oordeelvingen het gewaagd zouden hebben bevestigend te knikken, zo in de geest van "die zit", kregen evenwel enige dagen later op 3 Mei 1734 in de "Hollandsche Spectator" zelf ook een veeg uit de pan: "De fraye sexe zou met reden zig gebelgt houden, indien ik, na hare kijfachtigheid en ondragelijke manieren met hare huisbediendens wijdlopig te hebben beschreeven, en maar in 't voorbij gaan een zekere Janhennen een streek te hebben gegeven, voor 't overige manvolk, als in dit opzicht onberispelijk, met vrede liet.....".

De schrijfster trekt dan te velde tegen "Meesters, welkers grootste onvolmaaktheid hier in bestaat, dat ze hunne eige gebreken niet kennen..... en 't minste denkbeeld niet hebben van de moeielijkheid der pogingen, die tot verbetering der zeden moeten worden aangewend. Ze schijnen zig te verbeelden, dat het niet als enkele moedwilligheid in een knecht is, indien hij niet op staande voet, en voor eeuwig al wat in hem gebrekkelijk is, als een versleten kleed, uitschud; (Vgl. J. A. Jolles, Luiden van de selve beweging, N.V. Uitgevers Mij. van Loghum Slaterus & Visser, Arnhem 1921).

Wie nu van deze contrasterende beschouwingen van de arbeidsverschijnselen, rakend het leven van de gezinshulpen in vorige eeuwen kennis neemt, welke nog met talrijke andere zouden zijn uit te breiden (want het was een onderwerp, dat bij onze voorouders veelvuldig aan de orde kwam), zal eens te meer eraan zijn herinnerd, dat verschijnselen waarnemen reeds een zekere beoordeling der verschijnselen met zich brengt; zo was het bij de vadersen, zo is het ook bij ons. Want de levensbeelden, die wij waarnemen, vallen in onze geest niet als op een tabula rasa, zo'n tafeltje met een volkomen gave, voor indrukken gevoelige massa. Wij brengen onze eigen belichting mee, en daardoor worden bepaalde lijnen scherper en andere vervagen. Dit alles is niet hinderlijk, maar juist zeer verkienselijk, mits het Woord Gods maar de goede belichting bringe

Baek

Tot eigeroepen, delijk gezde auteur klein beed ondergetmen: is a ven twee ning nog papier, m tenminste ljk is „d de arbeid Gevolg houdt me afstand t boek grot allicht: „a de schrijv geweest? leidingen de ogen k

Toen d exemplaa desgewen er een nic was, wecr ik dat gevoe ik aan de gen klein was eerlij vooraf", ding of t bladzij de ik toch h verduidelij Ik geloof, woord-voe nog al wa Zakelijk reformeer onderweze in onderd mens voe Binnen b al veel v gelijk, en veel meer En dus c de eerste einde". J waarop h vaard. In overblijfs 1: 24).

Toen ik dankbaar in de be was blij, en een ni — want dan vroeg vers. Pap aan te zie kelijk ver mocht wo hier en d gedaan v weer een en dus he steld. He 't vinden meer niet die is ult bij deze meer. Al Natuur auteur in nen..... en waar

der versc neutrale is. Wij w een volge het werke zullen ga onze was zullen voe het als d dat het a partner n innemen. vergeleke selve bew nu maar gaan toe de vrouw

Boekbespreking

Dr. K. Schilder, Licht in de Rook, 3e druk, Naaml. Venn. W. D. Meinema, Delft, 1951.

Tot eigen aankondiging naar de regel van ons blad geroepen, moet ik ineens denken aan het spreekwoordelijk gezegde, dat een boek een papieren kind van de auteur is. De beeldspraak gaat maar voor een heel klein beetje op, en dat is maar goed, want anders zou ondergetekende zich een slecht vader moeten noemen: is een werk eenmaal geschreven, en zijn de proeven tweemaal gecorrigeerd, dan mag je, na verschijning nog eens een liefdevolle blik slaan op band en papier, maar je kijkt niet meer naar het „kind“ om, tenminste als je bent zoals ondergetekende. Natuurlijk is „drukte“ daarvoor geen verklaring; evenmin de arbeid voor nieuwe productie.

Gevolg is, dat soms een late lezer zich nog bezig houdt met wat je zelf niet meer opslaat. Is de tijdsafstand tussen dat lezen en het uitkomen van het boek groter en groter geworden, dan denkt een lezer allicht: „dat is le“; maar het is niet onmogelijk, dat de schrijver zou zeggen, op dat moment: ben ik dat geweest? Een jeugdwerkje is wel een der ergste aanleidingen voor zulke vragen, als je het weer onder de ogen krijgt.

Toen dan ook de Heer Meinema me een archief-exemplaar van bovenbedoeld werk toezond, teneinde, desgewenst, correcties te kunnen aanbrengen, omdat er een nieuwe druk was voorgenomen, en ik verplicht was, weer letter voor letter door te lezen, had ik vaak dat gevoel van: was ik dat? Met goede moed begon ik aan de — zo dacht ik — hier en daar aan te brengen kleine verbeteringen, e.g. aanvullingen. En het was eerlijk bedoeld, toen ik schreef in het „woord vooraf“, dat van een enigszins betekenende uitbreiding of toelichting afgezien is. Maar toen de laatste bladzijde der doorgenomen copie de deur uit was, had ik toch het gevoel: er is meer gewijzigd, aangevuld, verduidelijkt, verscherpt, dan je eerst van plan was. Ik geloof, dat men beter een woord-achteraf dan een woord-vooraf kan schrijven. Om kort te gaan: er is nog al wat veranderd.

Zakelijk? Och neen, niet „in het groot“. Ik ben gereformeerd gebleven, en de bijbel is me in de jeugd onderwezen. Natuurlijk zijn er zakelijke wijzigingen in onderdelen, want de jaren gaan niet ledig aan een mens voorbij, je inzicht groeit en verscherpt zich. Binnen het bestek, dat was opengelaten, is dus nog al veel veranderd. Maar de bouw van het boek bleef gelijk, en de grondgedachten ook. Het is alleen maar veel meer verantwoord geworden, vooral in zeggant. En dus ook wel naar de inhoud. Eén hoofdstuk uit de eerste drukken (over Christus' liefhebben „tot het einde“, Joh. 13:1) is geheel vervallen: de exegese, waarop het steunde, wordt door mij niet meer aangevaard. In plaats daarvan kwam een ander over de overblijfselen der verdrukkingen van Christus (Col. 1:24).

Toen ik de laatste proef wegzond, had ik toch een dankbaar gevoel. Vader-en-kind, er zit toch wel wat in de beeldspraak. Ik kreeg het boek weer lief, en was blij, dat het weer gewassen en verschoond was, en een nieuwe jurk gekregen had, en wat een mooie, — want ook de Heer Meinema kan vandaag meer dan vroeger: uitgever staat evenmin stil als schrijver. Papier en druk, ik vind ze beide een lust om aan te zien. En dat jeugdwerk, wel, het is aanmerkelijk verdikt, en 't heeft me, nu 't weer bijgewerkt mocht worden, ook nog zelf verkwikt. De titels zijn hier en daar verscherpt, en het grote plezier is me gedaan van onder de correctie boven elke pagina weer een opschriftje te mogen zetten, spelenderwijs, en dus heus niet, wat een enkel man beweert: gekunsteld. Het helpt me zelf, misschien een lezer ook, bij 't vinden van een plaats, die in 't geheugen hing, maar meer niet. Met enkele vruchten van theologische studie is uiteraard ook gerekend. De oude druk zij dus bij deze grondig vaarwel gezegd: ik ben „dat“ niet meer. Al ben ik „dié“ nog wel, gelukkig.

Natuurlijk is het beeld van de ongeveer dertigjarige auteur in opzet en in menige passus nog goed te kennen..... voor hem zelf. Maar het werk is verbeterd, en waar nodig, veranderd.

der verschijnselen, die wij waarnemen. Niemand is een neutrale waarnemer in deze wereld, waar alles gericht is. Wij willen dit nadrukkelijk voorop stellen, nu wij een volgend maal bepaalde arbeidsverhoudingen voor het werkende meisje van tegenwoordig onder de loupe zullen gaan nemen. Wij gaan er daarbij van uit, dat onze waarnemingen en waarderings daarvan, stellig zullen verschillen van anderen, met name van hen, die het als de gewoonte zaak van de wereld beschouwen, dat het meisje haar plaats als volwaardige arbeidspartner naast de man in steeds meer beroepen gaat innemen. Ook al zijn de werkende meisjes en vrouwen, vergeleken met de jongens en mannen, „luiden van de selve beweging“, dit betekent allerminst, dat zij zich nu maar ook samen naar alle mogelijke taken zouden gaan toebewegen. Dit leidt niet tot de vrijmaking van de vrouw, maar tot haar knechting. P. GROEN.

Dat het geheel aantekeningen bij 35 Schriftplaatsen geeft, is misschien uit de titel aan bijbelvaste lezers duidelijk. Ze zijn: Zach. 7:3; Openb. 12:6, 14; Hoogl. 8:6, 7; Jes. 14:9, 10 naast Luc. 16:9; Pred. 9:1; Jes. 18:4; Gen. 5:24; Ps. 17:3; Ps. 42:10; Ps. 42:8; Ps. 42:8 ged.; Ps. 42:10 ged.; Ps. 42:6, 12 naast 43:3; Dan. 5:29; Matth. 1:20; Jes. 13 vs 21 naast Luc. 2:13; Matth. 3:17 naast Marc. 1 vs 11 en Luc. 3:22 en Matth. 17:5 en Marc. 9:7 en Luc. 9:35 en Joh. 12:28; vervolgens Luc. 3:21, 22 naast Matth. 3:17 en Marc. 1:11; daarna Matth. 17:5 naast Marc. 9:7 en Luc. 9:35; daarna Joh. 12:27, 28, 30; Luc. 9:41; Luc. 19:38; Col. 1:24; Marc. 14:39 naast Matth. 26:44; Matth. 26:45 naast Marc. 14:41; Luc. 13:33; Joh. 19:19; Matth. 27:19 naast Joh. 19:12; Luc. 23:30 naast Marc. 15:34; Matth. 28:2-5; Joh. 20:6, 7; Deut. 30:13 naast Rom. 10:6, 7; Spr. 30:15, 16; Hebr. 4:15; Gen. 15:12, 17.

Moge het thans breder uitgewerkte boek zijn weg wederom vinden.

Destijds hield het direct verband met stromingen en gebeurtenissen van de tijd. Het opgroeiend geslacht weet daar natuurlijk niet van, de schrijver heeft alles nog eens doorleefd. We leven snel, maar gelukkig, wie niet van de mode alles hebben moet.

K. Schilder, Heidelbergse Catechismus, deel III, Oosterbaan en Le Cointre N.V., Goes, 1951.

Dit deel ontbrak tot nu toe in onze aankondigingen: ik moge er nu nog kennis van geven. De naar mijn mening betamelijke en door mij, die er geen verdienste in heb, wel uit te spreken lof voor druk en vooral voor papier, worde weer verkondigd. Men weet nu zo langzamerhand wat de stijging der papierprijzen betekent: ik ben de uitgeefster dankbaar voor haar handhaving van dit uitnemende papier.

Reeds eerder is opgemerkt, dat dit derde deel zijn belang ontleent aan de stof van Zondag 8 en 9: de drie-eenheid Gods wordt daar dus beleiden, en tevens Gods Schepper-zijn. Over de eerste is in oude tijden veel gestreden, over de tweede ook. Tegenwoordig wordt de eerste niet zo zeer geloofend, als wel genegeerd of omgevormd; en wat het tweede aangaat: de oude ketterijen, met name de gnostische, worden in een quasi-nieuw woordenkleed gestoken door de huidige barthianen, doch onvervalst weer voorgezet, om op christelijke kansels en van de katheders van universiteiten en christelijke verenigingen te worden verkondigd, hier, ten bate van de doorbraakpolitiek, met aanhangsel. Op deze dingen wordt dan ook ingegaan.

Inmiddels is deel IV al weer gaan lopen; aflevering I is al verschenen. De synode van acht weken heeft aflevering II zwaar vertraagd: men moppere niet: dat was mijn bijdrage aan de synode.

K. Schilder, Om Woord en Kerk, III, Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes, 1951.

Men weet, dat prof. Veenhof, die een goed geheugen, een hartelijke belangstelling, een onschatbare spoorzin en een keurig archief heeft, de moeite heeft willen nemen, verspreide geschriften van ondergetekende te laten herdrukken in een serie, waarvan nu reeds deel III verscheen. Ik wil hem graag daarvoor danken. Want de uniforme uitgave heeft ongetwijfeld het voordeel, dat daardoor wat anders teloor zou gaan, nog wat langer blijft hangen, en toegankelijk blijft.

Mijn eigen standpunt weet men: als 't aan mij lag, zou al dat jeugdwerk niet weer mogen verschijnen, zonder te zijn gecorrigeerd, aangevuld, gepolijst. Maar prof. Veenhof kent zijn volkje: hij heeft, geloof ik, in de gaten, dat er op die manier niet veel te wachten is van herdruk. Hij is dus maar begonnen, en troost mij af en toe met de opmerking, dat er ook mensen zijn, die liever de minder zware stukken uit ondergetekende's jeugd lezen dan de huidige producten, waar af en toe nog wel eens een lang zinnetje in staat, en ook wel eens een noot of zo. Zo heb ik dan maar wat door de vingers gezien, als de mensen maar weten te onderscheiden tussen jeugdwerk en latere productie.

In dit derde deel zijn bijeengebracht:

a) Kerktaalen Leven. Een boek, dat me destijds veel genoeg gaf onder het schrijven; het onderwerp is nog steeds actueel. De moeilijkheden van de kerktaal zijn nog onveranderd; wie het ideaal zou volgen, dat dit werk aanbeveelt, zal weerstand te overwinnen hebben en niet steeds begrepen worden. Hetgeen toch niet verhinderen mag, er naar te staan. — Een lezer van ons blad had de vriendelijkheid me een goede aantekening te zenden inzake één der besproken werkwoorden. Laat me hem ervoor danken mogen; het was toen ik wilde doorgeven wat hij geschreven had, al te laat.

b) Geloof en Religie. Dat is een bijdrage uit een studentenalmannak, uit de periode, waarin ik zelf nog student was. De lezer is dus gewaarschuwd. Ik heb geen moed er weer aan te beginnen, om te zeggen: zo wel, en zo niet. Ik doe de ogen toe; prof. Veenhof heeft „de schuld“..... Het is maar goed, dat hij opmerkte: je hebt er wat aan „uit biografisch oogpunt“. Een nette vorm voor een waarschuwingssein, dat ik zelf nog anders zou hebben gezet. Ik zie

het kamertje nog, waar het stuk geboren is. Uren, dagen, maanden, jaren.....

c) „Darbisten“. Het aanvangsbrochuretje uit de reeks „Ons Arsenaal“. Groeten aan wijlen de medestudent Jan Waterink, die de reeks bij een uitgever van zijn gemeente opzette, en er iets populairs van maken wou. In dezen heb ik hem, geloof ik, niet teleurgesteld. Mede daarom allicht was destijds het weekblad Timotheus (darbistische redactie) ook zo kwaad op het boekje. Dat overkomt me trouwens nog, de fantast Barkey Wolf is daar tegenwoordig aan de gang.

d) Tegenstrijdigheden in den Bijbel? Vraagteken in de titel. Boekje onvolledig, want de uitgever wou niet meer pagina's hebben dan het toch al uitgedijde werkje in beslag nam. In de eerste druk hebben onderscheiden lezers zich het hoofd gebroken over de cijfertjes, die de regels van het zetsel telden. Ze begrepen niet, waar dat voor dienen moest. Geen wonder: de omvang mocht niet verder uitdijen en daarom is van 't plan van een tekstregister afgezien: dat lag eerst in het voornemen, opdat de lezer al die aangehaalde bijbelplaatsen zou kunnen vinden. En kijk, nu heeft de Heer Van der Linden te Goes toch nog een register (daarop!) gegeven. In deze nieuwe uitgave krijgt men dus meer dan in de oude.

En alles bij elkaar genomen: veel goedkoper. Dat staat als een paal boven water. En dat in deze tijd....

Nu weet U genoeg, om de uitgever te eren en met het geheel voorzichtig om te gaan. Prof. Veenhof, bedankt!

Productieplaatsen: a) Delft, b) Kampen 1913, c) en d) Vlaardingen. K. S.

PERSSCHOUW

DR. J. HOEK OVER DE KAMPER SYNODE.

In „Kerkblad“ van 's-Gravenhage (syn.) van 21 Oct. '51 schrijft dr. J. Hoek iets over de Kamper synode. Hij zegt:

Men krijgt heel sterk den indruk, dat deze Synode voor een groot deel in het teken der negatie stond. Positief werk is weinig geleverd. Het een na het ander werd afgewezen. In de ogen der vergadering kon bijna niets genade vinden.

Het schijnt, dat dr. Hoek slecht gelezen, of een slecht verslag gelezen heeft. Of anders, dat hij van „positief“ een andere opvatting heeft dan wij.

Verder:

De Zendingssorde werd afgeschaft, in verband waarmee ook art. 52 der Kerkenorde werd geschrapt. De ondeugende vraag zou kunnen gesteld worden: krijgen we nu als postale aanduiding „Gereform. kerken (onderhoudende art. 31 K.O. en niet onderhoudende art. 52 K.O.)“?

Dr. Hoek kan zijn „ondeugende“ vraag beter „on-deugdelijk“ noemen. De Kerkenordening, artikel 87, zegt:

„Deze artikelen (nl. van de K.O.), de wettelijke ordening der kerk aangaande, zijn alzoo gesteld en aangenomen met gemeen accoord, dat zij (zoo het profijt der kerken anders vereischte) veranderd, vermeerderd of verminderd mogen en behooren te worden. Het zal nochtans geene bijzondere gemeente, classis of synode vrijstaan zulks te doen, maar zij zullen naarstigheid doen om die te onderhouden, TOTDAT anders van de generale of nationale synode verordend worde.“

Dat wil dus zeggen: als op wettige wijze een generale synode een artikel afschaft, onderhoudt men de K.O. slechts door een wettig afgeschaft artikel niet meer te onderhouden. Maar art. 31 is nog nooit afgeschaft. Helas is het desondanks niet onderhouden door de synode van dr. J. Hoek.

Vervolgens:

De nieuwe Bijbelvertaling deugt ook al niet; van de nieuwe Psalmbertijming wil men niet weten, hoewel er aanvankelijk van de zijde van „art. 31“ belangstelling voor bestond en onze deputaten konden rapporteren, dat zich „in de Gereform. Kerken (onderhoudende art. 31 K.O.) een hartelijk medeleven openbaarde“.

Zou dr. Hoek niet liever bewijzen, dat de nieuwe bijbelvertaling op de aangegeven punten wel deugt en dat de psalmbertijming op de aangewezen punten wel Schriftgetrouw is? Kan hij dat niet, dan luistere hij liever naar ons; we menen dat hij van Kampen leren kan.

Daarna:

Verschillende deputaatschappen moesten het veld ruimen of werden niet ingesteld. Daarachter zit de vrees voor een hiërarchische kerkregering. Alleen maar, daarmee is het daaraan tegengestelde gevaar van independentisme naar onze overtuiging niet vermeden. Het gaat in deze kerken hoe langer hoe meer dien kant uit.

Wij loochenen niet, dat er bij ons gevaren zijn, ook in die richting. Wij geloven wel, dat die ter synode (en daar praat dr. Hoek over) niet in de hand gewerkt zijn. Voorts geloven wij, dat er geen independentistisch gezelschap is, dan het complex, dat dr. Hoek vertegenwoordigt. Houdt Thijs Booy zich aan de